

boekbesprekingen

D. BORDWELL & N. CARROLL (eds.),
Post-theory: reconstructing film studies.
Madison, The University of Wisconsin
Press, 1996, 564 blz.

'Film studies' wordt sinds de jaren '70 gedomineerd door wat Bordwell en Carroll als 'Grand Theory' - of gewoonweg 'Theory' met hoofdletter T - aanduiden. Deze 'Theory', die in verschillende vormen kan worden teruggevonden - Bordwell maakt een onderscheid tussen twee grote soorten: de 'subject-position theories' van de jaren '70 en de 'culturalism theories' van de jaren '80 en '90 - wordt gedomineerd door ideeën afkomstig van structureel marxisme (met name Althusser), allerhande culturele theorieën (met name zogenaamde post-moderne) en de psychoanalyse van Freud en vooral Lacan. De verschillende vormen van de 'Theory' hebben één ding gemeen: allen streven ze er naar om een totale theorie te zijn, een theorie die alle mogelijke filmsche fenomenen kan verklaren of verduidelijken, of het nu gaat over de constructie van de filmtekst, de activiteiten van de toeschouwer, de sociale en politieke functies van de cinema of de ontwikkeling van de filmtechnologie en de filmindustrie, en dit ongeacht de verschillende mogelijke toepassingen van het medium film, de historische evolutie van het medium of sterk uiteenlopende genres. De aanhangers van de 'Theory' stellen als enige alternatief voor de 'Theory' een 'low level empiricism' voor, waarin slechts losse feitjes kunnen worden aangehaald. Het doel van *Post-theory* is aan te tonen dat de idee van een totale theorie die alles verklaard, niet alleen niet haalbaar is, maar dat de doctrines die binnen de 'Theory' tot op heden werden gehanteerd, eveneens niet probleemloos op 'film studies' kunnen worden toegepast. Het alternatief dat Bordwell en Carroll aanbieden, is een 'middle-level' onderzoek dat probleemgericht is en waarin door gebruik van verschillende disciplines en methoden een concreet filmisch fenomeen nauwkeuriger kan worden onderzocht dan in de totale 'Theory'. *Post-Theory* wil aantonen dat de stand van zaken bin-

nen 'film studies' zover is gevorderd dat het einde van de dominante 'Theory' moet worden ingeleid. Om dit doel te bereiken en meteen ook de weg te wijzen naar wat er dan in de plaats moet komen, stelden Bordwell en Carroll een reader samen met 26 originele essays die allen op hun manier een voorbeeld zijn van 'middle level' onderzoek, en die meestal een kritiek op de bevindingen van de 'Theory' als vertrekpunt hebben. De essays werden verdeeld over 3 delen - deel 1 behandelt filmtheorie en -esthetiek, deel 2 de psychologie van de film en deel 3 de filmgeschiedschrijving en -analyse - en behandelen de meest diverse filmische fenomenen zoals de avant-garde cinema, empathie en (filmische) emoties, de horrorfilm vanuit een feministisch perspectief, de functie van filmmuziek, de documentaire film en veel meer. Enkele van de grootste namen binnen de discipline, waaronder natuurlijk Bordwell en Carroll zelf, maar ook Stephen Prince, Gregory Currie, Douglas Gomery, Tino Balio, Richard Maltby en Donald Crafton, hebben aan het boek bijgedragen. *Post-theory* is een van de belangrijkste publicaties binnen het vakgebied van de 'film studies' van de laatste 10 jaar, een onmisbaar boek.

K.V.d.V.

N. CARROLL,
A philosophy of mass art.
Oxford, Clarendon Press, 1998, 425 blz.

We leven in een wereld gedomineerd door 'mass art', of indien je wil 'mass entertainment'. Film, televisie, pulp literatuur, strips, pop muziek en andere vormen van 'mass art' zijn voortdurend om ons heen. Voor de meesten onder ons bieden deze vormen van 'mass art' dan al niet de enige maar dan toch wel het grootste deel van de esthetische ervaringen in ons leven. Ondanks dit belang dat 'mass art' kan op-eisen in de esthetische beleving van de 20ste eeuw, is het tot op heden zelden of nooit het subject geweest van een analytische filosofie. Carroll doet met *A philosophy of mass art* niet zozeer een poging om

deze lacune op te vullen, maar wel hoopt hij dat zijn tekst het begin is van een traditie van ernstig filosofisch onderzoek naar 'mass art'. Daarom noemt hij zijn boek een 'introductory book', niet in de zin van een inleidende cursustekst voor studenten, maar wel een boek dat moeten leiden tot discussie, tot een beter begrijpen van wat 'mass art' is en wat niet. Als een analytisch filosoof brengt Carroll een stevige structuur aan in zijn boek. In de eerste twee hoofdstukken kijkt hij naar het verleden. In het eerste hoofdstuk behandelt hij de dominante traditie binnen de filosofie, die stelt dat 'mass art' noodzakelijk slechte kunst of eigenlijk helemaal geen kunst is. Niet alleen geeft Carroll in detail kritiek op theorieën van o.a. Dwight MacDonald, Robin Collingwood, T.W. Adorno en Max Horkheimer, maar hij probeert ook aan te tonen waarom de meeste filosofen zo vijandig zijn ten opzichte van 'mass art'. In het tweede hoofdstuk schenkt Carroll aandacht aan de minderheidspositie in de filosofie, die 'mass art' verdedigen. De twee dominante filosofen in deze traditie zijn Walter Benjamin en Marshall McLuhan. Ondanks het feit dat Carroll zichzelf in hun kamp plaatst, verwerpt hij ook hun theorieën daar ze te weinig steunen op analytische categorieën en te veel op evaluaties en sociale allegorieën. In het derde hoofdstuk zet Carroll uiteindelijk zijn eigen analytische filosofie van 'mass art' uiteen. In dit hoofdstuk gaat hij ook de confrontatie aan met David Novitz, die een alternatieve filosofie over 'mass art' heeft ontwikkeld, en met 'cultural studies' in de figuur van John Fiske. De laatste 3 hoofdstukken behandelen topics die steeds opnieuw ter sprake komen bij discussies over 'mass art': de relatie tussen 'mass art' en emoties, 'mass art' en ethiek en 'mass art' en ideologie. De vele en sterk gevarieerde voorbeelden geven aan de analyses van Carroll, een grote overtuigingskracht. Toch is er ook ruimte voor kritiek op het werk van Carroll wat hij zelf verwelkomt daar hij gelooft in een dialectisch concept van de verwerving van kennis: kennis groeit door kritiek. De belangrijkste kritiek wordt

zelfs door Carroll zelf aangestipt. Zijn analyse is beperkt tot slechts bepaalde vormen van 'mass art', namelijk de beeldende vormen van 'mass art' en dan vooral de narratieve vormen binnen de beeldende vormen. Ondanks deze beperking levert Carroll een bewonderenswaardige poging af om een nieuwe benadering van een belangrijk fenomeen uit te tekenen.

K. V. d. V.

L. GIORGI,

The post-socialist media: what power the West?

Aldershot, Avebury, 1995, 151 blz.

The post-socialist media beschrijft de transformatie van de mediastrukturen en -wetgeving in drie Centraal- en Oost-Europese landen (Polen, Hongarije en Tsjechië) in de periode 1989-1993. Elk van de drie landen wordt afzonderlijk behandeld. De systematische behandeling (elk hoofdstuk is opgebouwd volgens eenzelfde structuur) laat evenwel onderlinge vergelijking toe. Van elk land wordt de situatie vóór 1989 besproken, de politieke en economische context waarbinnen de transformatie geschiedt en het 'nieuwe' medialandschap, opgedeeld in print- en audiovisuele media. Giorgi bespreekt de transformatie aan de hand van drie gerelateerde factoren: eigendom, regulering en controle. De eigendomsstructuren ondergingen een grondige verandering door de introductie van marktmechanismen. Kenmerkend voor zowel Hongarije, Polen als Tsjechië is het belang van de buitenlandse (inz. Duitse) investeringen in het tot stand komen van het nieuwe medialandschap. Vaak nemen die de vorm aan van meerderheidsparticipaties in joint ventures met binnenlandse investeerders. De regionale media (inz. regionale pers) vormden het eerste doel van de buitenlandse investeerders. Vanuit die periferie 'rukken ze op' naar het centrum. Naar analogie met West-Europa zien we kartels ontstaan. De nieuwe wetgeving blijft in de drie besproken landen zeer partieel. De regulering noemt Giorgi in het beste geval een partiële regulering of gecontroleerde

deregulering maar vaak gewoon een unregulation. De politieke controle blijft ook naar de toekomst toe een belangrijk item.

Het is duidelijk dat *The post-socialist media* als een momentopname moet worden beschouwd voor wat betreft de beschreven processen. Die zijn geenszins voltooid. De behandelde periode is evenwel zeer rijk aan veranderingen en vormt de aanzet tot een nieuw tijdperk. In afwachting van een geactualiseerde studie is dit een nuttig en goed onderbouwd werk, met een veelheid aan details maar ook met duidelijke krachtlijnen.

H.D.S.

A.M. COHIL & A.L. KAVANAUGH (ed.), **Community networks. Lessons from Blacksburg, Virginia.**

London, Artech House, 1997, 334 blz.

Community networks geeft een overzicht van het ontstaan van een van de eerste stedelijke netwerken (digitale steden) ter wereld. Reeds eind jaren '70 was men in Blacksburg aan het werken aan community networks in het onderwijs, en dit heeft de aanzet gegeven voor de introductie van dit soort netwerken in de stad Blacksburg. Het boek geeft het relaas van de geschiedenis van het BEV (Blacksburg Electronic Village) en vormt op die wijze een unieke getuigenis. Het geeft een helder inzicht in wat het betekent om in een lokale gemeenschap een elektronische gemeenschap te introduceren. De diverse auteurs gaan dieper in op verscheidene aspecten die hiermee verbonden zijn zoals de technologie, de structuur van het netwerk, het belang van burgerparticipatie, sociale aspecten, enz. Het is een ware aanrader voor iedereen die werkt rond digitale steden, en het geeft een beter inzicht in wat het allemaal vraagt om zo'n netwerk op te zetten. Het is niet theoretisch georiënteerd, maar wil de lezer laten voelen hoe het was, wat de weg was die diende afgelegd te worden bij het uitbouwen van een elektronische gemeenschap.

J.St.

Z. SARDAR & J.R. RAVETZ,
**Cyberfutures. Culture and politics on
the information superhighway.**
London, Pluto Press, 1996, 161 blz.

Cyberfutures is niet het zoveelste boek dat klakkeloos de (doorgaans positieve) premissen overneemt die vaak te horen zijn in verband met 'de informatiesamenleving' of de 'digitale snelweg'. De auteurs geven op een kritische en vaak zeer gefundeerde wijze hun bedenkingen bij vele van de heersende opvattingen, en slagen erin om door te dringen tot enkele van de essenties van 'cyberspace'. Sardar maakt de vergelijking tussen Internet en de westerse expansiedrang die zo kenmerkend geweest is voor de (West)-Europese en Amerikaanse geschiedenis. Cyberia is volgens hem het zoveelste instrument in de westerse handen dat de wereld aan zich wil binden en dit niet alleen economisch, maar ook en vooral cultureel. Ravetz gaat dieper in op het revolutionaire aspect van de 'Information Superhighway'. Hij plaatst zijn bedenkingen bij de positieve futurologische visie op deze (r)evolutie. Hij legt de vele contradicties bloot die er zijn tussen de optimistische visie en zijn analyse van de digitale realiteit. Andere auteurs in het boek gaan dieper in op aspecten als democratie, ecologie en cybercultuur of de antropologie van de cybercultuur. *Cyberfutures* geeft de lezer de kans om op een meer kritische manier de toekomstige digitale maatschappij de bekijken.

J.St.

J. BOURDON et al. (réd.),
**La grande aventure du petit écran. La
télévision Française 1935-1975.**
Paris, Musée d'Histoire Contemporaine,
1997, 320 blz.

De uiterst toegankelijke reader *La grande aventure du petit écran* werd uitgegeven naar aanleiding van de tentoonstelling 'La Grande Aventure du Petit Ecran', die tijdens het tweede kwartaal van 1997 te Parijs werd gehouden. Hoewel de tentoon-

stelling zich concentreerde op de geschiedenis van de Franse televisie tijdens de periode 1935-1975, kijkt het boek verder. Zo komt ook de televisiegeschiedenis in heel wat andere Europese landen aan bod, waaronder Duitsland, Groot-Brittannië, Italië, Nederland en Spanje.

La grande aventure du petit écran omvat drie grote onderdelen: naast een deel over het ontstaan en de ontwikkeling van de televisietechnologie en -structuur, komen ook de verschillende programmagenres aan bod, alsook de veranderende relatie met het publiek. Wat het boek zo boeiend maakt, is het groot aantal auteurs van diverse pluimage (van academici tot programmamakers), die rapporteren of getuigen over de ontwikkeling van de televisie. Naast essays omvat het boek heel wat interviews, alsook bijzonder veel fotomateriaal. Tevens neemt het boek een chronologie en een beknopte, maar degelijke bibliografie op over het ontstaan van de televisie tot de jaren '70.

D.B.

S. LAX
**Beyond the horizon. Communications
technologies: past, present and future.**
Luton, John Libbey, 1997, 133 blz.

Beyond the horizon handelt wel over het verleden, heden en toekomst van communicatietechnologieën, zoals de ondertitel al doet vermoeden, maar dan voornamelijk vanuit technisch perspectief. Om het nut, de voor- en nadelen, en dus ook de toekomstmogelijkheden van deze technologieën te kunnen begrijpen, is inzicht in de technische aspecten ervan immers noodzakelijk. Het voordeel van dit boek is dat van de lezer vrijwel geen voorkennis vereist wordt, wat zeker beginners zou moeten aansporen dit boek te lezen. Op iets meer dan honderd pagina's krijg je een introductie in telefonie, radio en televisie, digitale opslag, multimedia, datacommunicatie en Internet. Veel onderwerpen op een beperkte ruimte, zodat het noodgedwongen inderdaad een korte algemene introductie blijft. Maar Stephen Lax pretendeert ook niet

meer te geven. Er zijn voldoende gespecialiseerde boeken over elk van deze technologieën of (één van) hun toepassingen. Wat *Beyond the horizon* biedt, wordt echter vaak vergeten: wat zijn deze technologieën, wat kunnen ze doen, en hoe doen ze dit?

D.G.

S. DE LEEUW,

Televisiedrama: podium voor identiteit. Een onderzoek naar de relatie tussen omroepidentiteit en Nederlands televisiedrama 1969-1988.

Amsterdam, Otto Cramwinckel, 1995, 566 blz.

In tegenstelling tot de grote stroom culturele mediastudies rond de decodering van televisieprogramma's (veelal in de vorm van receptieanalyses), bleef het onderzoek naar de encoding wat achterwege. Recentelijk kwam daar verandering in, met nogal wat historisch georiënteerd onderzoek naar de tv-productiecontext, gekoppeld aan programma-analyses.

Ook het lijvig boek *Televisiedrama* dat eerder verscheen als doctoraal proefschrift, schrijft zich in deze groeiende traditie in. Sonja de Leeuw presenteert haar werkstuk als een door cultural studies geïnspireerde programmageschiedenis, maar het is meer dan dat. Zo heeft *Televisiedrama* bijzonder veel aandacht voor het overkoepelend Nederlands omroepbeleid, evenals voor de programmafilosofie en de productiecontext van de verschillende omroepverenigingen. Zoals de titel aangeeft, is de centrale vraagstelling hoe het dramabeleid en de afgeleerde dramaproducties tijdens de periode 1969-1988 de ideologie (identiteit) van een achttal verenigingen weerspiegelen. Deze vraag is zinvol, gezien het Nederlands publiek omroepbestel erop gericht is pluriformiteit in genres en opvattingen te garanderen. De gekozen periode kenmerkte zich door een ingrijpende ontzuiling van de Nederlandse maatschappij, waarbij heel wat omroeporganisaties gingen schipperen tussen verzuiling (of: spreken over en voor de eigen zuil of achterban) en openheid (spre-

ken over de natie, alle maatschappelijke en levensbeschouwelijke groepen).

Uit het onderzoek blijkt dat vooral confessionele omroepen drama scherp aanwenden als legitimatie van de identiteit, wat echter niet wil zeggen dat de overige verenigingen geen ideologisch stempel zetten op hun producties. Voorts lag de klemtoon (in deze periode!) sterk op series met een klassiek episch karakter, terwijl de open verhaalstructuur van soaps nog grotendeels ontbrak. Zoals De Leeuw aangeeft, is er sedert het opbreken van het publiek monopolie heel wat veranderd - ook op het vlak van drama, met bijvoorbeeld de explosie van eigen drama, vooral dan lokale soaps en comedies.

Dit boek valt misschien wat lang uit, vooral voor een niet-Nederlandse lezer, maar het biedt heel wat materiaal voor wie geïnteresseerd is in de kern van het Nederlands publiek omroepmodel: de vraag naar hoe de zuilen vorm geven aan en pluriform bestel in beleid en programma's. *Televisiedrama* biedt ook een degelijke introductie tot kernbegrippen en -ideeën van culturele mediastudies (bv. cultuur, identiteit en ideologie).

D.B.

B. REEVES & C. NASS,

The media equation. How people treat computers, television, and new media like real people and places.

Cambridge, Cambridge University Press, 1996, 305 blz.

Over *The Media equation* zouden we eigenlijk nogal kort kunnen zijn. Dit heeft niets met de kwaliteiten van het boek te maken, maar met zijn gerichtheid op 1 enkel onderwerp: 'How people treat computers, television, and new media like real people and places'. De term 'media equation' is de vertaling van 'media equal real life'. De centrale stelling in het boek is dan ook dat de interacties van individuele mensen met computers, televisie en nieuwe media fundamenteel sociaal en natuurlijk zijn, net zoals interacties in het echte leven met andere individuen. De auteurs tonen dit in

hun boek aan door een overzicht te geven van hun onderzoeksproject dat loopt over een totale periode van ongeveer 20 jaar, en waarin ze hun theorie steeds hebben verfijnd en getest voor verschillende 'menselijke' reacties zoals vriendelijkheid, ijdelheid, persoonlijkheid, geslacht enz. van elektronische apparaten. Het bewijsmateriaal dat ze voor hun stelling aanhalen is indrukwekkend, en hiertegenover kan moeilijk iets worden ingebracht. Het probleem met *The media equation* stelt zich echter op een ander niveau. De auteurs geven overdoende bewijs dat mensen op een menselijke manier reageren op stimuli die komen van elektronische apparaten, of zoals ze zelf zeggen 'people's responses to media are fundamentally social and natural'. Hieraan koppelen ze echter de redenering dat mensen deze persoonlijkheidskenmerken ook daadwerkelijk toeschrijven aan deze apparaten en deze apparaten gaan beschouwen als bv. 'een computer met persoonlijkheid'. De resultaten die ze behalen, gaan op in hun onderzoekssetting, maar veronachtzamen een heleboel aspecten die te maken hebben met de context waarin deze onderzoeken hoe dan ook plaatsvinden. *The media equation* is in ieder geval een boek dat stof geeft tot nadenken en dat een grote invloed kan hebben (of moet hebben) in de manier waarop user interfaces van elektronische apparaten worden opgebouwd. De resultaten van deze onderzoeken plaatsen heel wat heersende opvattingen in dit verband immers in een ander daglicht.

J.St.

J.W. CHESEBRO & D.A. BERTELSEN,
Analyzing media: communication technologies as symbolic and cognitive systems.

New York, The Guilford Press, 1996, 228 blz.

Gedurende de voorbije 25 jaar stonden de inhoud en vorm van verbale en non-verbale boodschappen centraal in de communicatiewetenschap. Daarbij ging de aandacht voor de keuze van het communicatiekanaal,

de communicatietechniek en het medium zelf verloren.

Chesebro en Bertelsen brengen daar verandering in en buigen zich over de impact van bewuste of onbewuste motieven bij de inhoudsvorming van een boodschap. In *Analyzing media* belichten beide auteurs vooral de wijze waarop de gekozen communicatietechniek of het gekozen communicatiemiddel impact uitoefent.

Zo werd onder andere de seksuele en geweldadige inhoud van televisieprogramma's en films, de betekenis van pornografie en de druk van adverteerders onderzocht.

Chesebro en Bertelsens commentaren behandelen geen specifieke media, maar bespreken het media-aanbod in het algemeen.

Hoewel *Analyzing media* refereert naar een groot aantal werken uit de communicatievakliteratuur, is het niet enkel geschikt voor communicatie-experts. Ook lezers die interesse hebben voor de geschiedenis van menselijke communicatie, voor de communicatierevolutie en de perceptie en impact hiervan, halen uit dit boek heel wat nuttige en overzichtelijke informatie.

J.H.